

Моральна шкода: практичні аспекти, доказування її наявності

Параскевич Ілона Андріївна

студентка 3 курсу юридичного факультету Державного ВНЗ

«Національний гірничий університет»

Актуальність даної теми полягає у тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю, кожна людина, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних переконань, статі майнового стану, повинна почувати себе в безпеці і захисті.

Над цією темою працювало чимало дослідників. Серед них: Чернадчук В., Бакірова І., Веніамінова А. та інші [6; с. 106].

Сутність поняття «моральна шкода» має як правове, так і медичне підґрунтя відносно фізичних осіб. На теоретичному рівні правовий аспект моральної шкоди проаналізовано у багатьох наукових роботах, проте досі визначеного поняття не має і теоретичні дискусії навколо нього не припиняються.

Судова влада дає таке тлумачення: «Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних явищ, заподіяних фізичній або юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб».

Тобто, моральна шкода - це шкода, завдана особі у результаті порушення її немайнових прав, невичерпний перелік яких закріплений в Конституції України. Моральна шкода може проявлятися у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням його майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Моральна шкода може бути завдана поширенням недостовірної інформації, що порочить честь і гідність чи ділову репутацію, незаконним звільненням або переведенням на іншу роботу, незаконним затриманням, засудженням,

притягненням до кримінальної відповідальності, прийняттям уповноваженими державними органами незаконних рішень або неконституційних нормативно-правових актів і так далі.

Визначення моральної шкоди через страждання, означає, що вони мають бути відображені у свідомості потерпілого та викликати негативні психічні наслідки. Вони є визначальними показниками настання моральної шкоди. Взагалі поняття душевних страждань складне, адже це ті процеси, які проходять у свідомості людини і дати їм визначення за допомогою лише юридичної термінології практично неможливо [5; с. 98].

Згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 "Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" моральна шкода може полягати, зокрема: у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку із заподіянням шкоди для здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків.

У відповідності з Цивільним кодексом України розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка заподіяла моральну шкоду, а також з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості[2; с. 12].

Особи, які зазнали порушення своїх, гарантованих Конституцією прав, нерідко високо оцінюють свої страждання. Тому розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди та компенсація моральної шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), понесені позивачем, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення

тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості.

Слід припускати, що будь-яке правопорушення призводить до моральної шкоди фізичній особі, тому залишається лише довести розмір такої шкоди. Факт звернення до суду та встановлення правопорушення – необхідні умови для визнання факту завдання моральної шкоди. Хоча це питання є досить дискусійне, посилаючись на практику Європейського суду з прав людини, де в рішенні було зазначено: «...сам факт визнання правопорушення є достатньою компенсацією моральної шкоди» [3; с. 167].

Так О.І. Сліпченко зазначає, що презумпція моральної шкоди не передбачена законодавством, а факт заподіяння моральної шкоди повинен довести позивач. Але така думка є дискусійною. Так у статті 23 Цивільного кодексу України однозначно встановлено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Тому наявність факту правопорушення у здорової людини обов'язково буде пов'язана з моральною шкодою, оскільки саме поняття «порушення права», свідчить про те, що людина вважає себе такою, що її право порушене.

Іноді в наукових дослідженнях і на практиці висловлюється думка щодо проведення судово-психологічної експертизи у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, що дозволить суду визначити правильний розмір компенсації такої шкоди. Проте, вирішуючи питання слід зупинитися на сутності судово-психологічної експертизи та висновку експерта як одного із засобів доказування у даній категорії справ. Предметом такої експертизи є питання про особливості психіки людини, її реагування на екстремальні ситуації. Але для категоричного ствердження наявності певних фактів, зокрема стану особи, необхідна система інших доказів. Призначення експертизи значно збільшуватиме строк розгляду справ судами, призведе до збільшення витрат позивача або

унеможе захист його прав в суді, коли відсутні відповідні кошти на проведення експертизи та інших негативних наслідків. Тому, проведення судово-психологічної експертизи у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди не можна завжди визнавати обов'язковим [4; с. 3-4].

Отже, зважаючи на все це, із введенням способу захисту прав громадян, виникло багато проблем і питань. А саме за розміром відшкодування моральної шкоди та порядку цього відшкодування.

Враховуючи це, необхідно розробити принципи мінімальної і максимальної межі визначення розміру оцінки моральної шкоди. Це дасть можливість судам реально оцінити і призначити потерпілому відшкодування моральної шкоди. Не завжди вважати судово-психіологічну експертизу вирішальною.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – 63 с.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – 432 с.
3. Демський С.Е., Перепічай В.С., Скоробагатько В.А., Федішин М.І.; Відп. ред. П.І. Шевчук. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди: нормативні акти, роз'яснення, коментарі. – К.: Юрінком Інтер. – 2001. – 624 с.
4. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди/ Автореф. канд... юрид. наук: 12.00.03. – Харків, 2011. – С. 3-4.
5. Тертишник В., Васильченко В. Проблеми захисту честі і гідності людини та відшкодування моральної шкоди у сфері правосуддя // Підприємство, господарство і право. №1. – 2004. – С. 96-100.
6. Чернадчук В. До питання про поняття моральної шкоди//Право України. – 2001 - №2 . – С. 105-107.
7. Веніамінова Антоніна. Моральна шкода: практичні аспекти доказування її наявності// <http://www.justinian.com.ua/>